Adelgan i Malmö

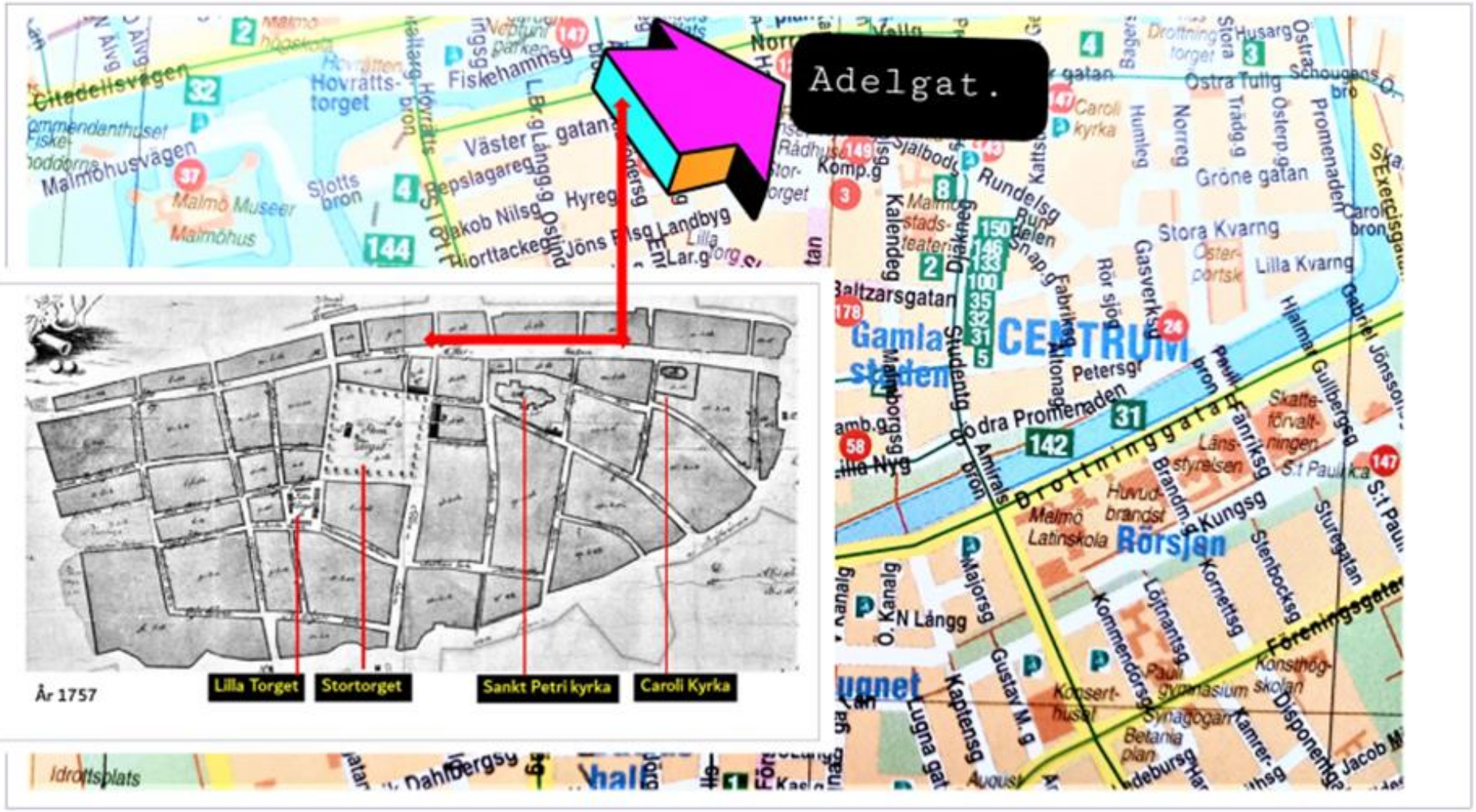

Adelgatan var tillsammans med nuvarande Östergatan och Västergatan Malmös huvudgata i på medeltiden och långt fram i tiden.
De medeltida städerna hade alltid en eller flera huvudgator. **I Danmark kallades en del av dessa för "Allmänningastrede" eller "Allmäningagade".** Detta ord förvanskades sedan till Algade eller Adelgade. Adel på gammaldanska betyder viktigaste, yppersta.
I Malmö fanns under medeltiden två Adelgator. Den äldsta löpte i väst-östlig riktning parallellt med stranden endast ett stenkast från densamma. Den kallades 1392 på latin för "Communis magna platea", 1442 för Almenningsgadhen och 1449 för Adelgadhen. Detta var stadens äldsta gata vilken troligtvis existerat som en smal landsväg redan före stadens uppkomst på 1250-talet. I dag motsvarar dess sträckning Malmöhus slottsområde, Västergatan, Adelgatan och Östergatan fram till Drottningtorget.

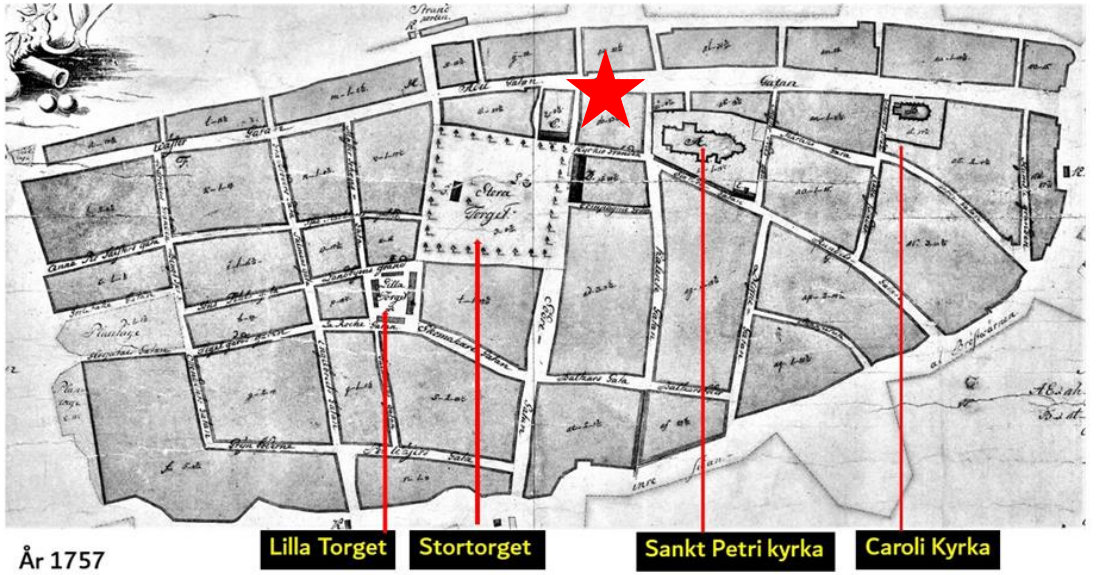

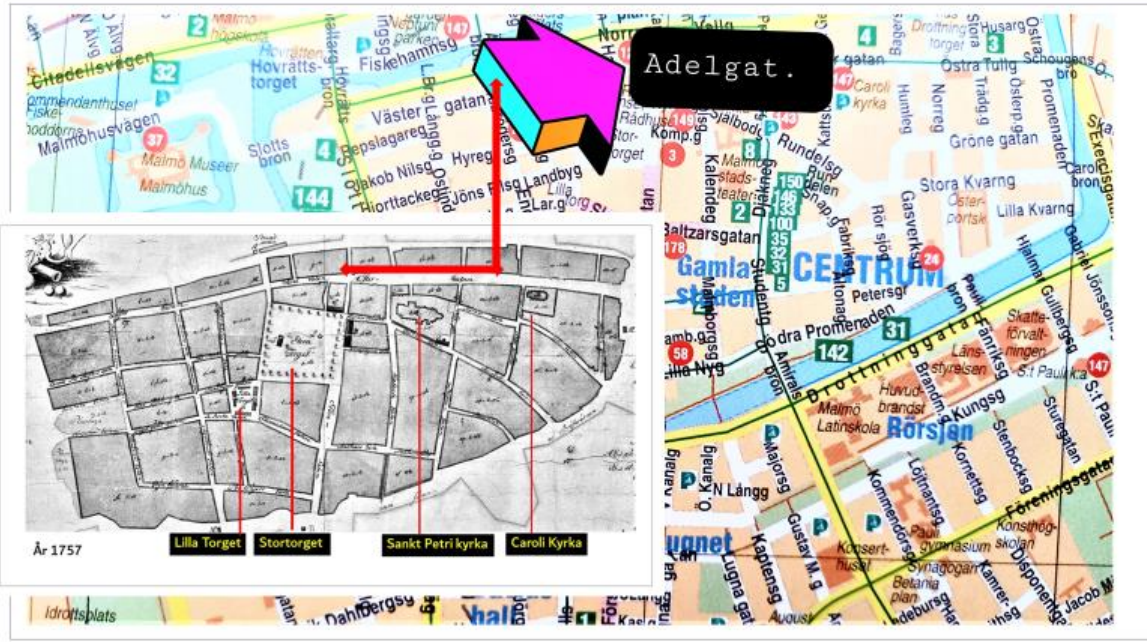

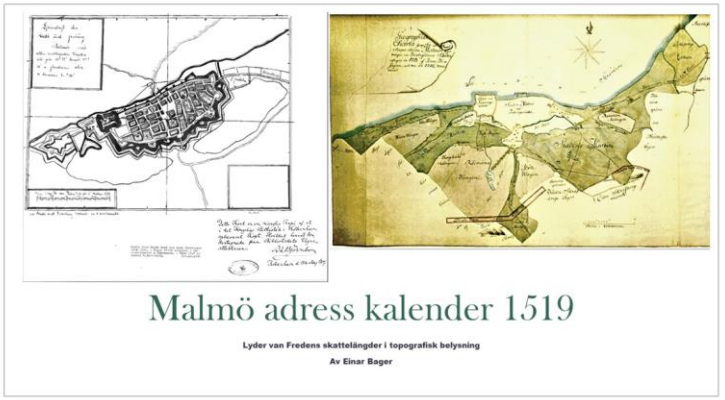

Den andra Adelgatan var den huvudgata som från början av 1300-talet löpte vinkelrätt mot den förra vidare söderut. Denna kallades 1462 för "Sönnergaatan" och 1522 för "Then syndre Adelgade". I dag motsvarar dess forna sträckning Stortorgets östra sida samt Södergatan.

Delar av dessa båda Adelgator tjänade fram till Stortorgets utläggande i början av 1540-talet som torggator. Gränsmarkeringarna för dessa torgområden utgjordes av resta stenar, s.k. "skallestenar". En sådan sten stod vid "Tunneln", en vid nuvarande Caroli kyrka och den sista vid korsningen Skomakaregatan - Södergatan. Handel med bönderna var under medeltiden endast tillåten innanför dessa markerade torgområden.

Rönnskärska huset

ADELGATAN

Tunneln

Gatubyggnaden ut mot Adelgatan, dvs medeltidens torggata, går med sin kryssvalvskällare tillbaka till sent 1200-tal – ca 1300. Den är därmed Malmös äldsta bevarade byggnad. Under medeltiden gick byggnaden under benämningen "De höje kledboder". Ordet bod kunde förr beteckna "mindre bostad". Små har sannerligen de bostäder varit som ingick i "de höje kledeboder". Dessa bodar var minst åtta till antalet, alla inrymda i tegelbyggnaden. Gården omtalades första gången 1349 och hade då ingått i den avlidne riddaren Jens Uffesen Nebs Malmöfastigheter. När man åter möter gatubyggnaden i bevarade källor är det under 1400-talet. Då hade en egendomsdelning skett så att byggnadens olika källarvalv samt bottenvåning och övervåning uppdelats på olika ägare. Under slutet av medeltiden bodde här stadens silversmeder, de rikaste av dåtidens Malmöborgare.

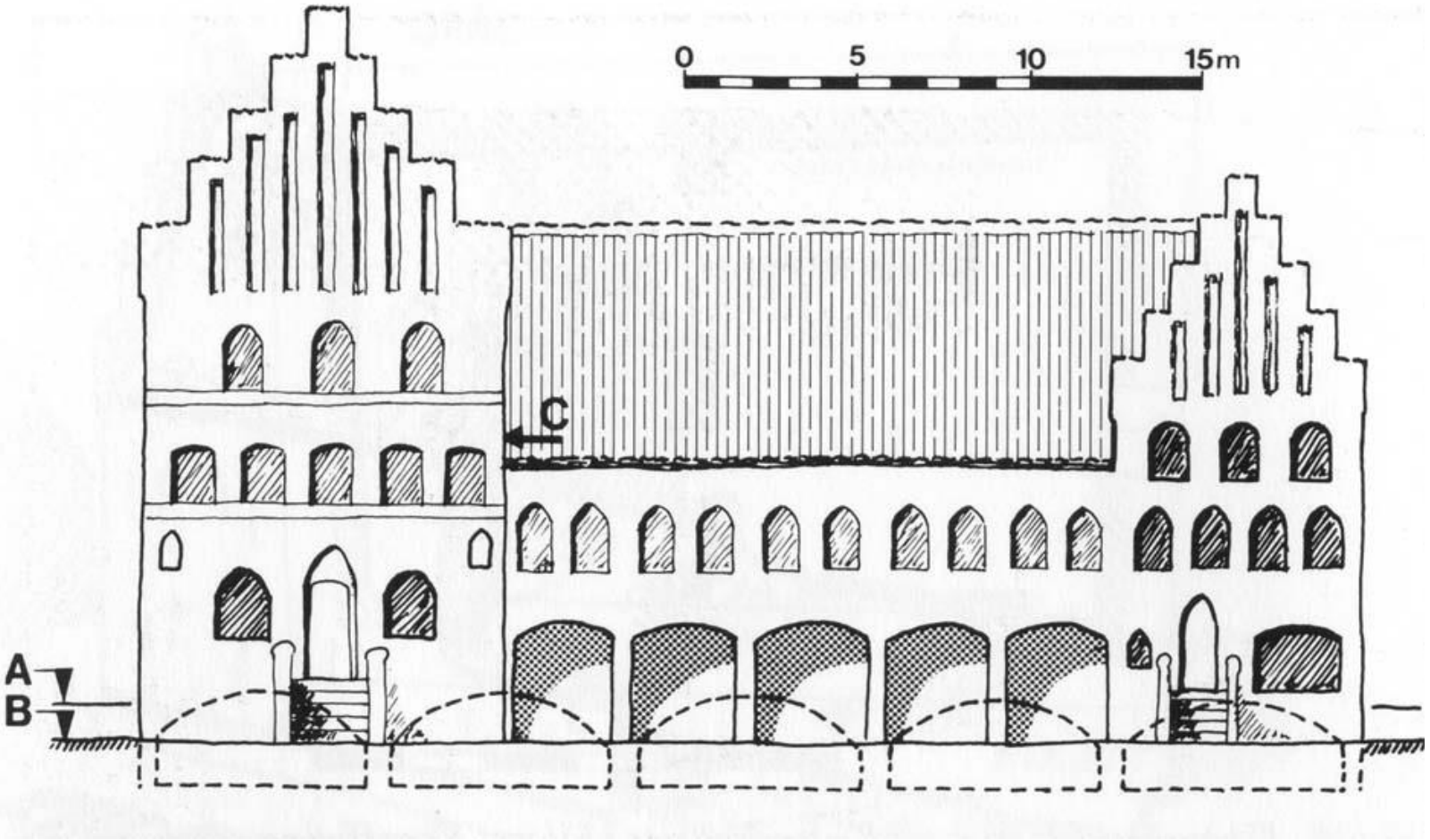

Rekonstruktion av Tunnelbyggnaden under början av 1500-talet. Till vänster Jacob Nickelsens stora tegelhus från 1519.

År 1519 uppförde Jacob Nickelsen det höga, sengotiska trappgavelhuset ovanpå Tunnelns källare. Början av 1500-talet är en tid fylld av religiösa och politiska konflikter. Tunneln slets mellan olika intressen. Men mot slutet av seklet lyckades Jacob Fechtil återsamla byggnaderna till en ägare och startade ett värdshus i källaren.

Engelbrektsg

St.Nygat.

Gamla Malmö

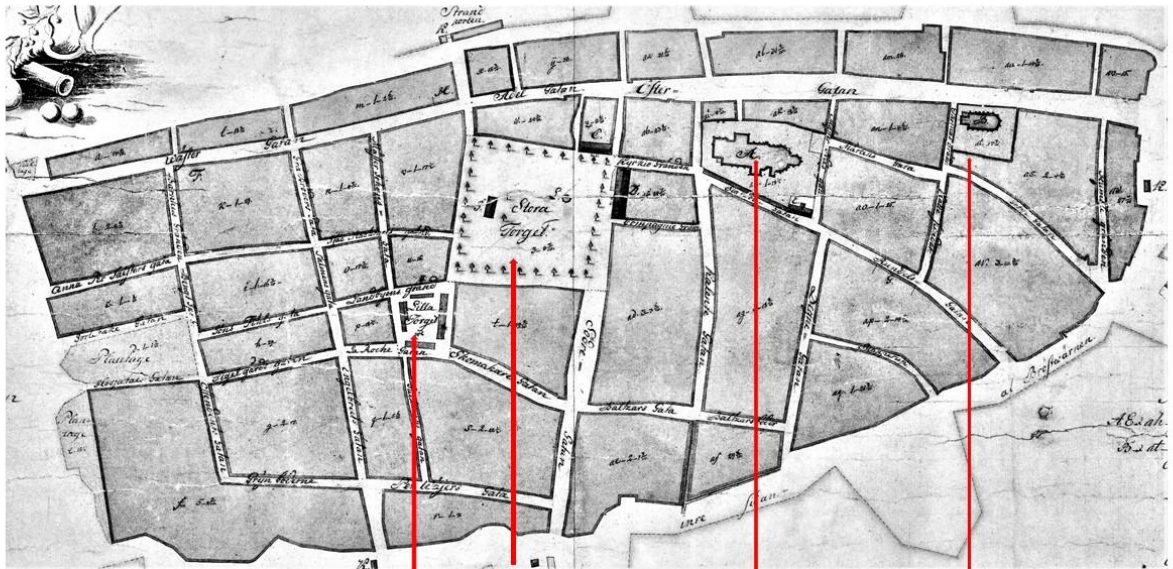

År 1757

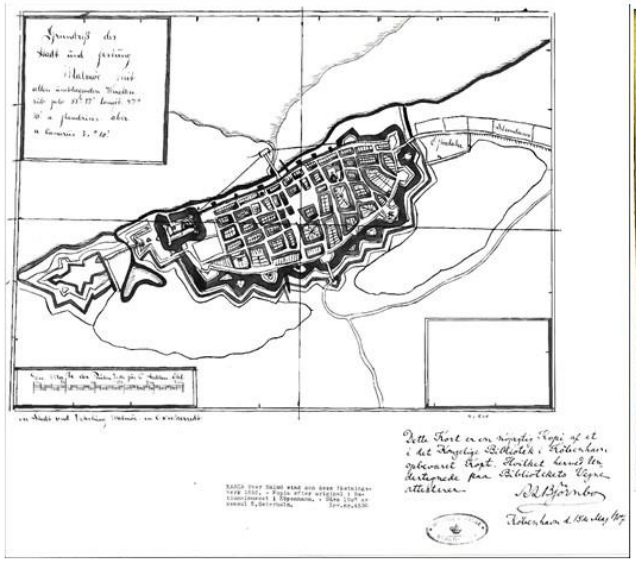

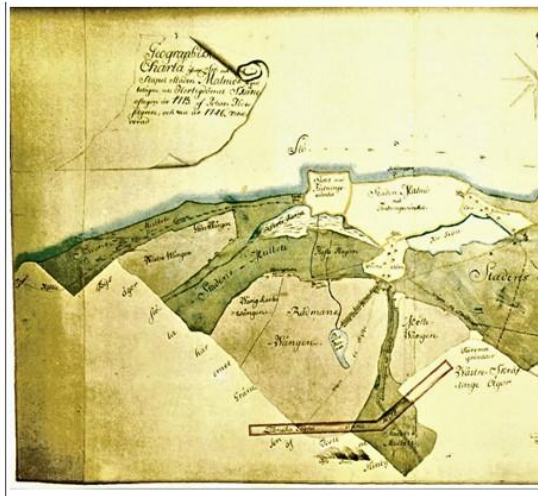

Malmö adress kalender 1519

Lyder van Fredens skattelängder i topografisk belysning

Av Einar Bager

Anders Jenszen 1517
Boild Mattisze 1518
Peer Esbörnszen
78 Oluff Perszenn
Mons Olszenn 40 Niels Bötkiere
Jep Lawritszen mwremester 39 Peer Haagenszenn
Olwf f Hemmyngszenn 36 Niels bagere
33 ö Trwind Peer Nielszens Lasse Nymand Vnge Niels Olszenn 33 m Niels Olszen
33 m Vnge Jens Olszen 1517
Lasze fogdeswend 33 m Hans Iepszenn 33 Metthe Jes Anderszens Metthe Eskils 1517 33 v Jep Nielszenn öster Jhanne Arildtz
L. K. 1522 S:t Laurentii k. **— i det lille Morten Lauritsens strede** L. K. 1522 S:t Laurentii k. — i det lille Morten Lauritsens strede L. K. 1522 S:t Laurentii k. — i det lille Morten Lauritsens strede L. K. 1522 S. Hippoliti a. — 1543 — arrendebrev — paa det sunnerste hiörne i Grönegade
L. K. 1522 Heligkors a. i L. — **ved tistreport synden til gaden**
L. K. 1522 S. Trinit. a. **hos den nörre ingang til kraft. — paa tistergade synden til Adelgaden**
L. K. 1522 S. Anne Cal. A. 1532 — ther öster, 1543 — sönden Adelgaden L. K. 1522 Nunne kl.
A. 1532 Vor Fru Rosarii a. — **öster i byen sönden Adelgaden A. 1532 S. Anne Cal. — 1543 — östen den östre skalde sönden Adelgaden**
A. 1532 S. Nicolai 1. H. J:s hustru östen skalle
A. 1532 Vor Fru Rosarii a. — östen skalle L. K. 1522 Burlöf — **synden Adelgaden** hos skalde

1522 S. Staffens a. — synden Adelgaden

1522 S. Trinit. a. hos den nörre ingang til kraft. — paa tistergade synden til Adelgaden

L. K. 1522 S. Anne Cal. A. 1532 — ther öster, 1543 — sönden Adelgaden L. K. 1522 Nunne kl.

A. 1532 Vor Fru Rosarii a. — öster i byen sönden Adelgaden A. 1532 S. Anne Cal. — 1543 — östen den östre skalde sönden Adelgaden

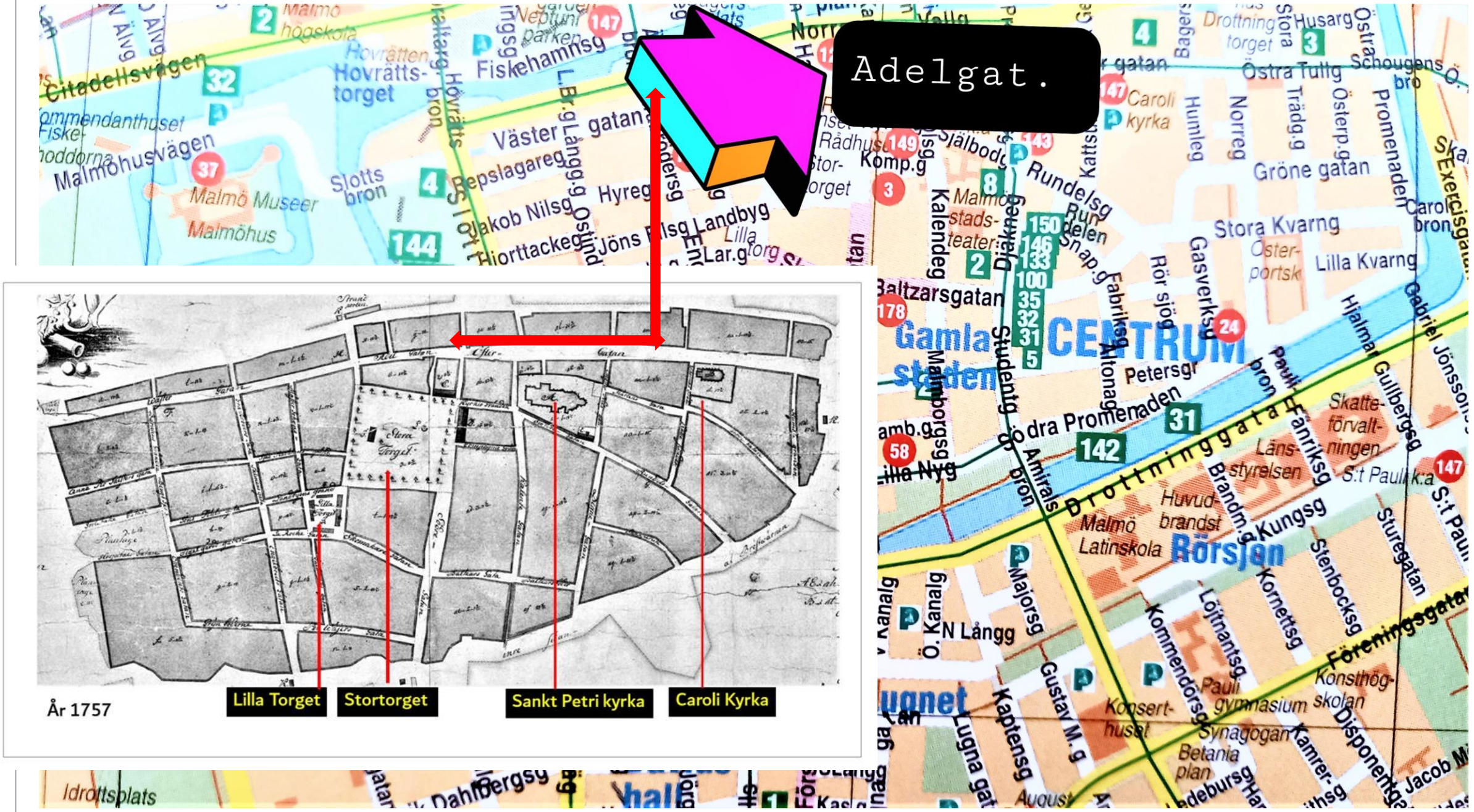
Adelgat.
Citadellsvägen
Malmöhusvägen
Malmö Museer
Malmöhus
Hovrätts-torget
Fiskehamnsg
Väster gatan
Repslagareg
Jakob Nilsg
Hyreg
Landbyg
Lilla Torg
Rådhus
Komp.g
Kalendeg
Baltzarsgatan
Gamla staden
CENTRUM
Rundelsg
Stora Kvarng
Lilla Kvarng
Gröne gatan
Drottninggatan
Rörsjön
Malmö Latinskola
Huvud-brandst
Kungsg
Föreningsgatan
Konsthög-skolan
Synagogan
Betania plan
Konsert-huset
Pauli gymnasium
Kaptensg
Gustav M.g
Majorsg
N Långg
Ö. Kanalg
Lugna gat
Idrottsplats
Dahlbergsg
Lilla Torget
Stortorget
Sankt Petri kyrka
Caroli Kyrka
År 1757

Gamla Riksbankshuset i Malmö är ett byggnadsminnesmärkt hus strax norr om Sankt Petri kyrka. Sveriges riksbank hade ett avdelningskontor i Malmö mellan 1824 och 1999.

Riksbanksbyggnaden i kvarteret Diskonten invigdes i september 1888. Arkitekt John Smedberg, en av Malmös mest produktiva arkitekter, gjorde ritningarna. Från 1400-talets förra hälft till 1760 låg Malmös rådhus på platsen. Det revs och ersattes med bostadshus och handelsgårdar.

Gatubyggnaden ut mot Adelgatan, dvs medeltidens torggata, går med sin kryssvalvskällare tillbaka till sent 1200-tal–ca 1300. Den är därmed Malmös äldsta bevarade byggnad.

Under medeltiden gick byggnaden under benämningen "De höje kledboder". Ordet bod kunde förr beteckna "mindre bostad".

Östergatan

Genom freden i Roskilde 1658 blev Skåne svenskt. Danska riksrådet Corfitz Ulfeldt, gift med danske kungen Kristian IV:s dotter Leonora Christina, hjälpte under fredsförhandlingarna svenske kungen Carl X Gustaf.
Han hoppades genom detta att bli generalguvernör över Skåne. Corfitz inköpte hela Tunnelgården och påbörjade här en inredning värdig en av Nordens rikare män. År 1659 blev han emellertid arresterad för påstått deltagande i den så kallade Malmö-sammansvärjningen. Rättegången fördes i hans Malmögård. Som försvarare agerade hans egen hustru. Genom flykt lyckades dock paret rädda sig undan.

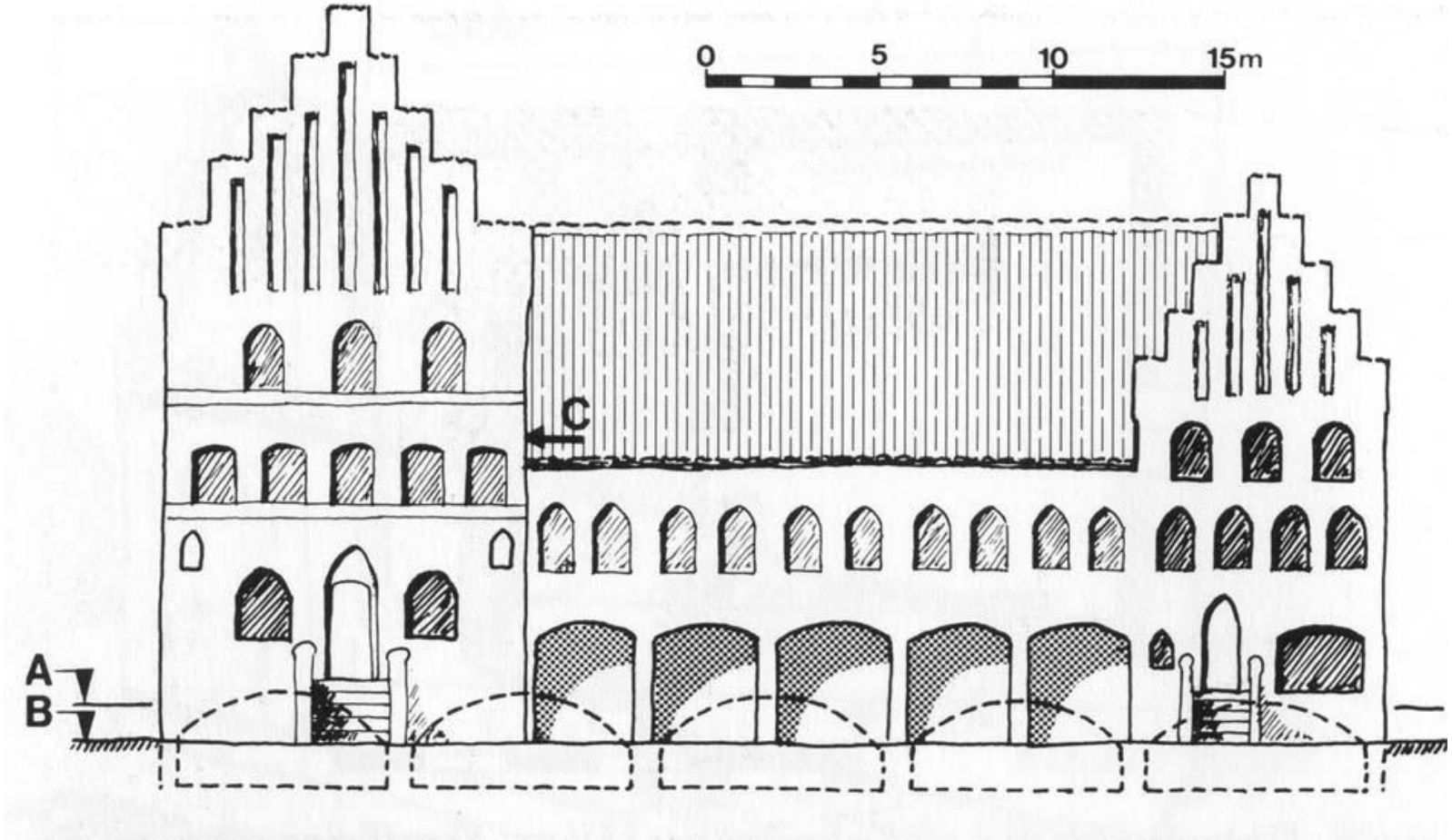

Rekonstruktion av Tunnelbyggnaden under början av 1500-talet. Till vänster Jacob Nickelsens stora tegelhus från 1519.

Små har sannerligen de bostäder varit som ingick i "de höje kledeboder". Dessa bodar var minst åtta till antalet, alla inrymda i tegelbyggnaden. Gården omtalades första gången 1349 och hade då ingått i den avlidne riddaren Jens Uffesen Nebs Malmöfastigheter. När man åter möter gatubyggnaden i bevarade källor är det under 1400-talet. Då hade en egendomsdelning skett så att byggnadens olika källarvalv samt bottenvåning och övervåning uppdelats på olika ägare. Under slutet av medeltiden bodde här stadens silversmeder, de rikaste av dåtidens Malmöborgare.

Neb var en dansk uradelsätt från Själland känd 1277 genom Niels Uffesen Neb och i Skåne från 1300-talet. Ätten var utdöd på svärdssidan före 1493.

Neb var en av de mäktigaste medeltida ätterna i Danmark. Flera var riddare och några drotsar och de tillhörde högadeln. Senare mot 1400-talet gick ätten tillbaka, och många av medlemmarna ägde inte ens egna gods, utan tjänade som fogdar och länsmän på andras gods.

År 1519 stod borgmästaren Jacob Nickelsens präktiga trappgavelhus klart. Detta hade uppfört över 1½ källarvalv av den ursprungliga byggnaden. Huset är daterat genom årsringsdateringar av dess takstolsvirke. Strax därefter uppfördes ett annat hörnhus ut mot gatan i den västra delen av gården. Bredden på detta hus uppgår dock endast till ett tegelvalvs längd

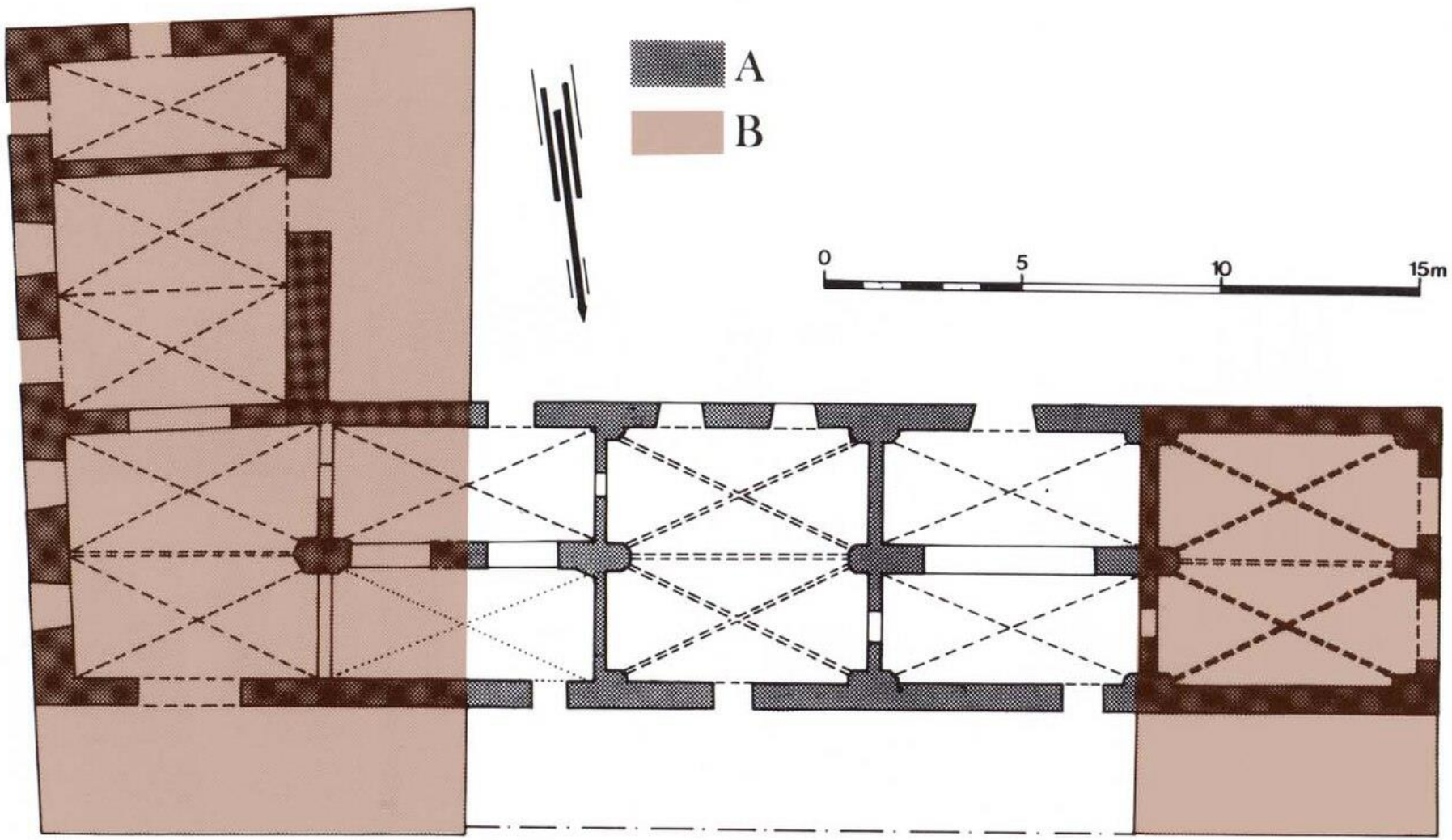

Torggatan (Adelgatan)

Malmögården beslagtogs av den svenska kronan och fungerade till att börja med som residens åt de skånska generalguvernörerna. Här bodde till exempel under många decennier i slutet av 1600-talet Skånes då mäktigaste man, generalguvernör Rutger von Ascheberg. Denne var född i Kurland. I otaliga av de berömda slag som utspelades på 1640–1650-talen hade han varit med och tjänat under fältherrarna Torstenson, Wrangel och Karl X Gustav. Ascheberg, själv med tyskt påbrå, uppmuntrade de många tyskarna i Malmö. Han drev bl.a. igenom byggandet av en tysk kyrka i staden. 1687 inkallade han en tysk präst, Salomon Rummel. Eftersom kyrkan ännu ej stod klar hade generalguvernören två gånger i veckan offentlig tysk gudstjänst i sitt hem vid Adelgatan. Troligtvis har dessa skett i gårdens största rum, nuvarande matsalen i Jakob Nickelsens gavelhus.

Under 1850-talet ägdes gården av handelsmannen P.G Barkman som lät modernisera byggnaderna. Han byggde bl.a. om det medeltida gatuhuset mot Adelgatan så det erhöll sitt nuvarande utseende. Onsdagen 2 maj 1866 öppnade källarerestaurangen ”Tunneln”. Redan från starten fick man ha tillstånd att ha öppet till 24 på kvällen, normaltiden för andra näringsställen med sprit var 23. Tillståndet erhölls då restauratrisen Bertha Persson åberopade att hon hade ett avtal med skådespelarna på Malmö Teater vid Gustav Adolfs torg att dessa skulle äta hos henne efter föreställningarnas slut. Efter ett stort bråk med de andra krögarna tvingades dock restaurangen att stänga redan 23. Matserveringen i Tunneln ansågs av sin samtid som ”ett gott bord varpå skåningen sätter så stort värde.”
År 1908 ombyggdes borgmästare Jacob Nickelsens gamla trappgavelhus till hotell. Rum för resande inreddes i husets andra respektive tredje våning medan Malmö-tidningens gamla redaktionslokaler i bottenvåningen byggdes om till matsal. Den västra delen av Tunnelns bottenvåning disponerades i början av 1900-talet av Malmö stadsbibliotek. Under hela 1900-talet följer en obruten kedja av restauratörer, hotelldirektörer och nattklubbsägare som näringsidkare i Tunnelns anrika lokaler.

HOTEL
HOTEL
Hotel Tunneln

Adelgatan var tillsammans med nuvarande Östergatan och Västergatan Malmös huvudgata på medeltiden och långt fram i tiden.

De medeltida städerna hade alltid en eller flera huvudgator. I Danmark kallades en del av dessa för "Allmänningastrede" eller "Allmäningagade". Detta ord förvanskades sedan till Algade eller Adelgade. Adel på gammaldanska betyder viktigaste, yppersta.

I Malmö fanns under medeltiden två Adelgator. Den äldsta löpte i väst-östlig riktning parallellt med stranden endast ett stenkast från densamma. Den kallades 1392 på latin för "Communis magna platea", 1442 för Almenningsgadhen och 1449 för Adelgadhen. Detta var stadens äldsta gata vilken troligtvis existerat som en smal landsväg redan före stadens uppkomst på 1250-talet. I dag motsvarar dess sträckning Malmöhus slottsområde, Västergatan, Adelgatan och Östergatan fram till Drottningtorget.

Den andra Adelgatan var den huvudgata som från början av 1300-talet löpte vinkelrätt mot den förra vidare söderut. Denna kallades 1462 för "Sönnergaatan" och 1522 för "Then syndre Adelgade". I dag motsvarar dess forna sträckning Stortorgets östra sida samt Södergatan.

Delar av dessa båda Adelgator tjänade fram till Stortorgets utläggande i början av 1540-talet som torggator. Gränsmarkeringarna för dessa torgområden utgjordes av resta stenar, s.k. "skallestenar". En sådan sten stod vid "Tunneln", en vid nuvarande Caroli kyrka och den sista vid korsningen Skomakaregatan - Södergatan. Handel med bönderna var under medeltiden endast tillåten innanför dessa markerade torgområden.

1870 talet
Adelgatan

Adelgatan 1863

Hotell Tunneln, exteriör, Adelgatan, Kansligatan 1950

Adelgatan 1960

1860

Östergatan- Adelgatan

Frickska gården. Adelgatan 59 och Kansligatan 1, kvarter 30 Sqvalperup, omkring 1906.

Hotell Tunneln vid hörnet av Adelgatan och Kansligatan
År 1900

Östergatan och Adelgatan 1864

J.G Hedbergs bokhandel i hörnet av Adelgatan, Östra Hamngatan 1899

Malmö stadsbibliotek inrymt på andra våningen i hotell Tunneln

Adelgatan, hotell Tunneln och dåvarande Stadsbibliotek.